

A Magyar Környezeti Nevelési Egyesület szakértői – az egyesület tagságának bevonásával – saját szakmai szempontjukból, vagyis a környezeti vagy fenntarthatóságra nevelés szempontjából elemezték a NAT 2020-at. Íme, az eredmény.

* * *

A környezeti vagy fenntarthatóságra nevelés helyzete az új NAT-ban

1) Mit mutat a szavak, kifejezések előfordulása?

Maga a *környezeti nevelés* kifejezés csak a Kémia, a *fenntarthatóság pedagógiája* kifejezés ebben a formájában csak a Biológia fejezetben szerepel.

A *környezeti érték* vagy a *környezetvédelem*, *természetvédelem*, *környezettudatosság* szavakkal sok helyen találkozhatunk ugyan a szövegben, de nem abban az értelemben, hogy ezek globális felelősségünk részei.

A fenntarthatóság szó több helyen előfordul:

- „Tartalmi kapcsolat a testi-lelki egészségre nevelés, az önismeret, emberismeret, valamint a fenntarthatóság pedagógiája között.” (Biológia)
- „A fenntarthatósági szemlélet alakítása.” (Állampolgári ismeretek)
- „Ökológiai szempontú, fenntartható gazdálkodás.” (Biológia)
- „A bioszféra egyensúlya, fenntarthatóság.” (Biológia)
- „A fenntartható fejlődés fogalma és fizikai vonatkozásai. Az emberiség globális problémái.” (Fizika)
- „A globális problémák kémiai vonatkozásai.” (Kémia)
- „Fenntartható gazdálkodás.” (Földrajz)
- „Földünket és környezetünket fenyegető globális problémák.” (Földrajz)
- „A fenntartható fejlődés problémaköre.” (Vizuális kult.)

Néhol szakszerűen, a fenntarthatóság hármasságát tükröző módon:

- „Átfogó, a természet, a társadalom és a gazdaság területére kiterjedő fenntarthatóság.” (Biológia)
- „A fenntartható fejlődés társadalmi, természeti, gazdasági, környezetvédelmi kihívásai.” (Földrajz)
- „Tudatos életvezetés, környezeti, társadalmi és gazdasági fenntarthatóság.” (Technika és tervezés)

Máshol azonban hiányosan vagy vitatható módon leegyszerűsítve:

- „Környezeti, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság.” (Állampolgári ismeretek/ Környezetismeret)
[Ez a „gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság” kifejezés feltűnően sok helyen szerepel a szövegben.]

Pozitívum, hogy néhol még cselekvést, feladatot is megjelöl a szöveg:

- „Döntéseket hoz és cselekszik a fenntarthatóság érdekében.” (Biológia)
- „A lakókörnyezet környezeti szempontokat szem előtt tartó, fenntartható fejlesztése.” (Földrajz)
- „Környezeti, fenntarthatósági szempontokat is mérlegelve választ a rendelkezésre álló anyagokból.” (Mozgóképkultúra és médiaismeret)
- „A természet rendjének megőrzése a fenntarthatóság érdekében.” (Etika)
- „Ismereteket szerez környezete fenntartásáról, megóvásáról.” (Idegen nyelv)

Esetenként a fenntarthatóság kiemelt fontossága is megjelenik

- „A fenntarthatóságot szem előtt tartó gondolkodás az élhető jövő záloga.” (Kémia, Földrajz)
- „Az élhető jövő záloga a környezettudatos, fenntarthatóságot szem előtt tartó gondolkodás.” (Természettudomány)

A személyes vagy társadalmi felelősség csak kivételesen jelenik meg:

- „Felelősségvállalás, amely egyszerre tartja alapvető értéknek a szabadságot és a felelősséget, valamint a közösség számára a fenntarthatóság, az élhető élet biztosítását.” (Történelem, Etika)
- „Társadalmi felelősségvállalás és elköteleződés a fenntartható jövő iránt.” (Etika)

2) Milyen fenntarthatósági gondolkodásmódot tükröz az új NAT?

A fenntarthatóság – vagy legalábbis a környezet-tudatosság – témája (a fentiekből is láthatóan) viszonylag sok ponton előkerül a NAT-ban. Azt is látjuk azonban, hogy csak eléggé „steril”, tankönyvszagú formában jelenik meg.

- a) Néhol megfogalmazódik ugyan a téma létfontossága, de nem vonul végig az egészen az a gondolat, hogy a létünkről van szó. Mintha csak egyféle előírt feladat lenne a fenntarthatóságra nevelés.
- b) Pozitívként kell megállapítanunk, hogy az Állampolgári ismeretek és az Etika – de még a Vizuális kultúra – fejezetben is megjelenik a fenntarthatóság gondolata, ugyanakkor – ahogyan a környezeti nevelés terén évtizedek óta – még mindig erősen érződik az a látásmód, hogy a környezetvédelemre és fenntarthatósága nevelés a reál tárgyak feladata.
- c) Az egész NAT szinte csak a „megtanulandó tartalommal” foglalkozik, s nagyon hiányzik belőle a tényleges környezetre és a napi életmódra vonatkozó – tevékenység-orientált látásmód. A diákokat nem „környezetükben cselekvőnek”, hanem „tankönyvből tanulónak” tekinti. Márpedig a korszerű környezeti nevelésben ez elfogadhatatlan.
- d) Sokan nehezményezik, hogy az 1. és 2. osztályból eltűnt a Környezetismeret tantárgy, mondván, hogy ebben volt – és lehetne a jövőben is – helye a természettudományos gondolkodás kezdeti fejlesztésének, amely a fenntarthatóság egyik alapja. Ezt a kérdést valóban érdemes elemezni. Ugyanakkor a környezeti nevelés régóta hangoztatott elve, hogy a környezeti (fenntarthatóságra) nevelés a humaniőrának ugyanúgy feladata, mint a természettudományos tárgyaknak. Kulcsfontosságúnak tehát nem mondanánk ezt a problémát.

* * *

Összefoglalva:

- 1) Az új NAT a hagyományos (azaz évtizedekkel ezelőtti) tanuláskonceptió keretein belül maradván – mintegy „kötelességtudásból” – beemelte a tananyagba a környezetvédelem és a fenntarthatóság témáját. A formai lehetőség tehát adott lenne arra, hogy ha az iskolák, tantestületek, és pedagógusok nagyfokú oktatásszervezési, tartalmi és módszertani szabadságot kapnának, akár hatékonyak is lehetnének a fenntarthatóságra nevelésben.
- 2) A dokumentumban itt-ott előremutatóan (bár sokszor inkoherens módon) felbukkannak környezeti nevelési, fenntarthatóságra nevelési célok. Ugyanakkor az új NAT változatlan ismeret-központúsága, s az ennek megfelelően rögzített masszív tartalmi elvárások erősen csökkentik az intézmények és pedagógusok szakmai szabadságát, lehetetlenné teszik a tartalmi és a fenntarthatóságra irányuló nevelési célok együttes megvalósítását.
- 3) A dokumentum erős túlszabályozottsága miatt a pedagógusoknak alig marad érdemi mozgástere a fenntarthatóságra nevelés helyi aspektusait – helyi környezeti értékek, problémák és cselekvési lehetőségek – beépíteni pedagógiai munkájukba. Így aztán a fenntarthatóságra nevelési munkájuknak nincs bázisa.
- 4) Vagyis az új NAT nem mozdult el egy hatékonyabb, a fenntartható életmód elsajátítását jobban segítő szemléletmód felé; az értékrendszere elmaradott, leginkább egy túlhaladott iskola-konceptiót képvisel. Lényegében csak szavak, mondatok szintjén képviseli a fenntarthatóságra nevelést, a globális nevelést, a Földért felelős állampolgárrá nevelést.

2020. márc. 4.